RECERCA JOVE

DELS FOGONS A LA FÀBRICA. LA DONA OBRERA A LA SÉNIA EN TEMPS DEL FRANQUISME (1939–1970)

Núria Ferré Almuni

Treball de recerca
2n de batxillerat, IES La Sénia

1. MOTIVACIÓ, OBJECTIU I METODOLOGIA DE TREBALL

Després de considerar diferents opcions com a tema del treball de recerca, vaig decidir que tractaria sobre les dones que han treballat a la fàbrica a la Sénia i que actualment tenen entre 55 i 75 anys. És a dir, dones que van nàixer entre 1930 i 1950 i que es van posar a treballar en ple franquisme. Sempre m'he sentit orgullosa de ser dona i m'interessava conèixer a fons algun aspecte de la vida de les dones en temps que, per a mi, són passats. A més, volia fer un treball basat en entrevistes o en alguna altra metodologia que no fos la recerca documental o bibliogràfica. Vaig triar una mostra de població a què em fos fàcil accedir: dones que es van posar a treballar durant els anys de la postguerra i els del conegut com a *desarrollisme*, a partir de 1960. Aquest període de la història d'Espanya es caracteritza per l'entrada de moltes dones al món del treball, fet que va suposar un canvi en les seus costums, en la seua manera de pensar i en la valoració que tenien d'elles mateixes.

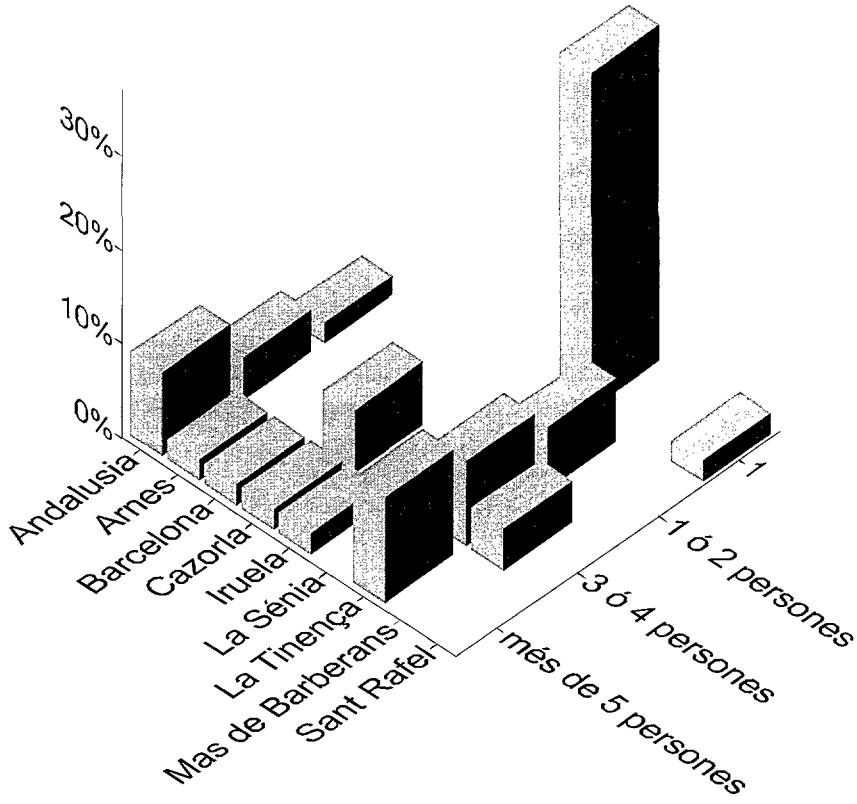
Les persones sempre estudiem els nostres avantpassats i ens interessem per la seua vida per a després transmetre-ho. L'objectiu del meu treball era conèixer amb més detall la vida de les dones obreres de la Sénia en temps del franquisme i analitzar de quina manera el treball de la fàbrica els havia marcat; com van compaginar la vida laboral amb la familiar; quines eren les seues expectatives i si es van arribar a complir.... En definitiva, com vivien el seu treball i com el compaginaven amb els altres àmbits de la vida personal. Un cop acabat el treball, he pogut comparar la vida d'aquestes dones amb la que portem actualment i comprovar-ne les similituds i diferències. En aquest sentit he après a comprendre millor el molt que aquestes dones han fet per a ajudar les noies de la meua generació a ser més autònomes i estar més preparades.

La metodologia de treball de l'apartat pràctic, del qual parlem en aquest article, va consistir en la realització i interpretació d'enquestes amb preguntes tancades. Vam passar un total de 45 enquestes en forma d'entrevista personal. Les preguntes s'organitzaven en els diferents apartats que mostrem en aquest article: l'origen de cada dona i els anys de formació, diferents aspectes d'altres treballs remunerats que haguessin realitzat durant la seua vida, aspectes sobre el treball a la fàbrica, les relacions de gènere i els papers que existien dintre de la família, les activitats de lleure de l'època i les expectatives plantejades per les dones obreres. Els resultats de les enquestes van servir per a fer estadístiques, que es van convertir en gràfics alguns dels quals us mostrem a l'article. El pas següent va ser la formulació d'un conjunt de resultats amb els quals es va redactar l'apartat pràctic, comparant els resultats amb el context històric de l'època. D'aquesta manera es va poder observar si existien grans diferències entre la informació ja publicada i la que s'aportava, o bé els resultats coincidien.

Volia fer un treball basat en entrevistes o en alguna altra metodologia que no fos la recerca documental o bibliogràfica.

Lloc de procedència i número de familiars dels immigrants que arriben junts

L'opció 1 representa el número de persones que no han contestat a la pregunta ja que no emigren sinó que són les dones que pertanyen a la Sénia

2. LA PROCEDÈNCIA I ELS ANYS DE FORMACIÓ

Si considerem la procedència, les enquestes ens indiquen que poc més d'un terç de les dones que s'han entrevistat són de la Sénia. D'entre les persones emigrades les dos opcions que predominen són la Tinença de Benifassà i Andalusia, amb un 26,7% i un 15,6% respectivament. Aquests resultats coincideixen amb les dades generals conegudes sobre el procés de la industrialització de la Sénia i amb la tendència general segons la qual, a causa del creixement econòmic dels anys 60, va haver-hi un flux migratori important de les zones agrícoles com Andalusia a altres d'industrialitzades com Catalunya. També es fa evident la migració de famílies de poblacions petites i poc desenvolupades industrialment, en aquest cas de la Tinença, a poblacions més grans i industrialitzades com la Sénia.

En un 28,9% dels casos analitzats, van immigrar junts més de 5 membres de la mateixa família. Els tants per cent que reben les opcions que representen la migració de menys membres són menors. Això demostra que bona part de les famílies eren grans, sovint amb tres o més fills, i que immigraven a la Sénia quasi tots els membres. Passava com ara amb la immigració estrangera. Primer solia arribar el pare i els fills grans. Després ho feia la mare amb la resta de fills i filles.

La majoria de famílies fugien del treball al camp, majoritàriament jornaler, i no tenien unes expectatives clares de feina. En molts de casos els motius que comporten la immigració cap a la Sénia es relacionen amb les expectatives de treball. El pare o cap de família havia aconseguit feina aquí o creia que n'aconseguiria amb més facilitat que al seu poble. Aquesta dada cal relacionar-la en part amb la creació de nous llocs de treball gràcies a l'explotació de fusta dels Ports per part de la RENFE: un 8,9% de les entrevistades van arribar al poble per aquest motiu. També va ser motiu d'atracció el mercat de treball derivat de la construcció del pantà d'Ulldecona. Tots dos fenòmens van coincidir amb l'inici del desenvolupament industrial a la Sénia. La indústria absorbí la majoria de mà d'obra provinent d'Andalusia i de la Tinença. A aquesta darrera, el treball a la fàbrica li va permetre modificar el sistema de vida anterior que obligava els membres joves de

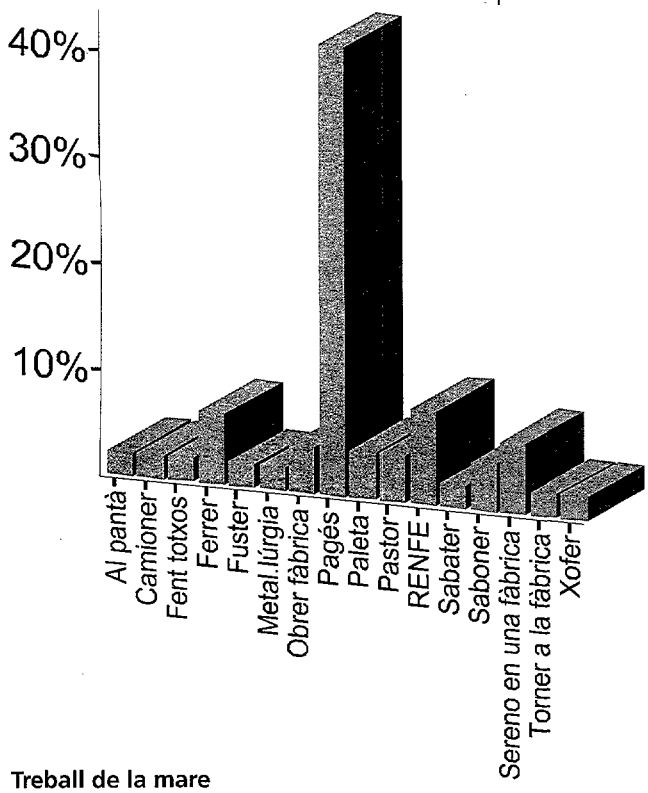
La majoria de famílies fugien del treball al camp, majoritàriament jornaler, i no tenien unes expectatives clares de feina.

D'entre les persones emigrades les dos opcions que predominen són la Tinença de Benifassà i Andalusia, amb un 26,7% i un 15,6% respectivament.

cada família, tant homes com dones, a desplaçar-se en algunes èpoques de l'any per poder trobar feines temporals recollint olives, avellanes, participant en la verema... Moltes parelles de les poblacions properes dels Ports com la Pobla de Benifassà, Ballestar, Boixar, Coratxar, Castelldecabres i Fredes van baixar a viure a la Sénia quan es van casar o al poc de tenir els primers fills. Un altre motiu bastant important que influeix en la decisió de destí més adient que havien de prendre les persones que emigraven era el fet de tenir parents a la Sénia: un 37,8% de les dones en tenia. Aquest tant per cent pertany en tots els casos a dones que formen part d'una segona onada migratòria. Les seues famílies arriben atretes per la informació favorable de parents instal·lats prèviament.

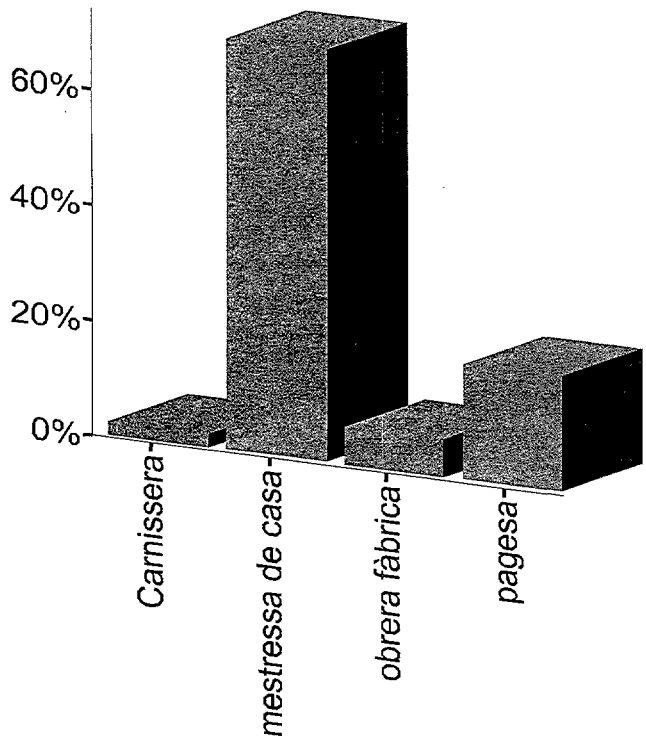
Pel que fa al treball del pare, l'opció més important és la de pagès, amb un 42,2%. Aquest resultat es pot explicar pel fet que fins als anys 1950, més o menys, l'agricultura va ser molt important en l'economia de l'Estat i també en la de la Sénia. Tot i que el motor econòmic de la Sénia és la indústria, no va ser fins als anys 50 i 60 que aquesta va començar a agafar importància. Per aquest motiu només un 4,4% dels pares de les dones entrevistades consta que es dediquen a treballar com a obrers en una fàbrica; els que ho fan són de la Sénia i treballen a les indústries tradicionals de la població: fàbriques de paper, de pinzells o les primeres fusteries que esdevindran fàbriques de mobles.

Treball del pare

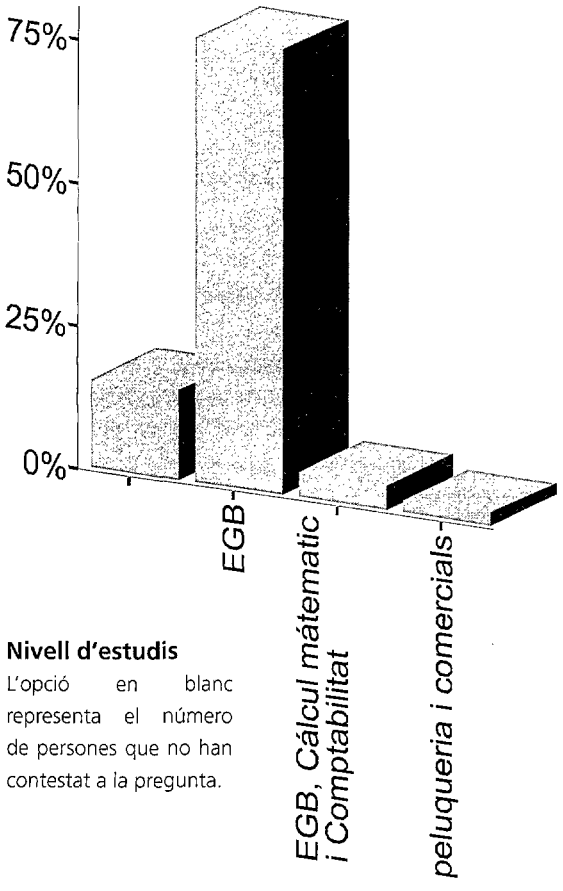
Els resultats de les feines de les mares ens mostren que un 71,1% es dedicaven a fer de mestressa de casa. En menor quantitat, un 20%, eren pageses. Totes dos opcions són treballs dins l'àmbit familiar, ja que les pageses portaven les terres de la família ajudant l'home. Aquestes treballen durant els anys de la Guerra Civil, anys de retrocés pel que fa als drets i condicions de la dona, ja que suposen un pas enrere important en relació al que s'havia aconseguit durant la II República. A més, en àmbits rurals, com són tots els de procedència, la dona encara estava molt lligada a les feines tradicionals i no havia tingut oportunitat d'aconseguir feines més independents com podia ser treballar en una fàbrica.

Treball de la mare

Pel que fa a la formació rebuda per part de les enquestades, observem en els resultats que un nombre molt elevat de dones van anar a l'escola, més exactament un 84,4%. Només el 15,6% no ho van fer. Si analitzéssim per separat les més grans, aquest darrer percentatge pujaria, ja que en l'època de la Guerra Civil i la postguerra va ser molt freqüent que no anessin a l'escola: els pares necessitaven que els seus fills i filles treballessin per a aportar diners a casa i ajudar a mantenir tota la família, a causa del poc nivell adquisitiu dels treballadors. No hem d'oblidar que totes formaven part de les classes populars, les que tenien més problemes per sobreviure. A més, l'elevat percentatge d'assistència no ens ha de portar a tenir una idea enganyosa sobre el nivell de formació. El 52,6% de les dones que van anar a l'escola ho van deixar als 14 anys; el 15,8%, als 12. Els seus estudis van ser primaris, en alguns casos inacabats. Totes elles en deixar l'escola es van posar a treballar i no van fer estudis superiors de cap mena.

Un altre aspecte interessant és el tipus de formació rebuda. Durant el franquisme la repressió que es va dur a terme va ser molt forta, sobretot a Catalunya. Les escoles

Nivell d'estudis
L'opció en blanc representa el número de persones que no han contestat a la pregunta.

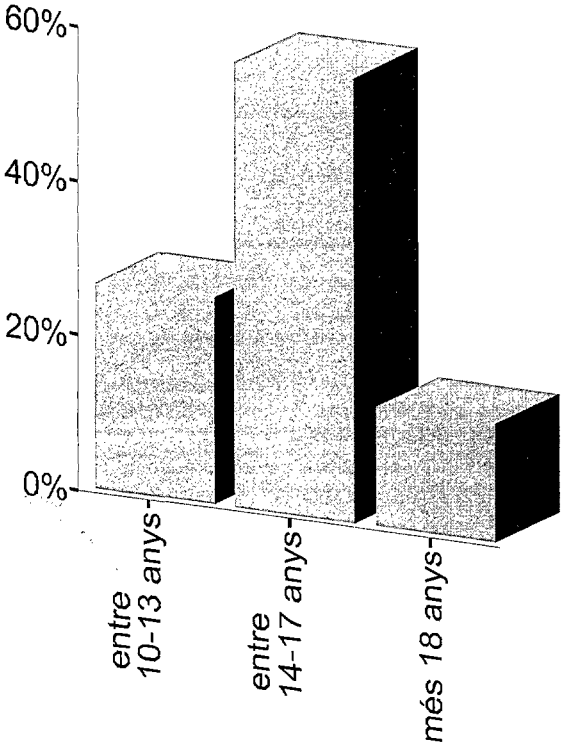
també van ser un instrument de l'Estat per difondre entre tots els xiquets i xiquetes les bases del règim franquista. D'aquesta manera, les escoles progressistes i demòcrates de la República van passar a ser confessionals i repressives. Els coneixements que s'hi ensenyaven eren els més bàsics i sobre molt poques àrees d'estudi. A un 55,6% de les dones entrevistades els mestres de les escoles els ensenyaven nocions bàsiques d'història, a llegir, escriure i el bàsic de matemàtiques per poder defensar-se en la vida quotidiana. Es considerava que a les dones no els feia falta més perquè de tot el relacionat amb els números se n'encarregava l'home. A les tardes els ensenyaven a cosir, fer punt, punta, etc. És a dir, sempre feines pràctiques relacionades amb el paper que havia de desenvolupar de gran dins de la família. Un 22,2% diuen que van rebre només ensenyament bàsic de matemàtiques, llegir i escriure. Les classes sempre es realitzaven en castellà i des de l'òptica del Règim franquista per tal d'eliminar tots els ideals republicans encara existents i evitar revoltes populars o estudiantils. Es volia crear una societat sense sentit crític ni consciència de classes.

3. ELS PRIMERS TREBALLS REMUNERATS

Les dades sobre l'edat d'iniciació al treball són significatives i comunes a la tendència general del moment. Un 26,7% de les dones, les més grans, es va posar a treballar entre els 10 i els 13 anys, mentre que el 57,8% ho van fer entre els 14 i els 17. Els anys de la postguerra es van suprimir moltes de les millores socials i laborals aconseguides durant la República, fet que comportà l'augment del treball de menors de 14 anys. A més, la penúria econòmica del moment va obligar moltes famílies a fer treballar els seus fills des de molt aviat.

Tot i que el treball al camp segueix sent molt important en el moment en què la majoria de dones comencen a treballar (40% dels casos), el treball en una fàbrica passa a ser el més destacat (51,1%). Això s'explica pel fet que a partir del 1950-60 la indústria passa a desenvolupar el paper principal en l'economia de la Sénia. D'entre les dones que formen la mostra, els primers treballs remunerats coincideixen amb la fase expansiva 1945-1968. Aquestes xifres coincideixen amb la tendència general espanyola segons la qual entre el 1960 i 1970 moltes de les treballadores independents passen a ser assalariades, fet que fa augmentar la taxa d'activitat de les dones. A Europa aquest fenomen abasta un període de temps més llarg, entre els anys 1945 i 1975.

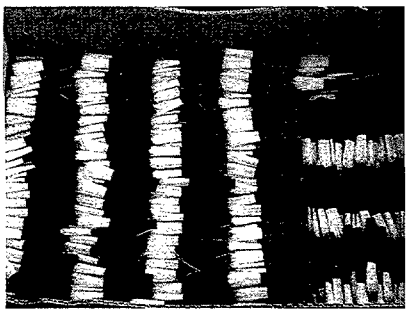
Anys en els quals es posen a treballar per primera vegada

En relació al tipus de treballs realitzats, no han estat molt variats. Tothom coincideixen en el fet d'haver treballat en una fàbrica. Per a moltes, però, aquest no ha estat l'únic treball remunerat. Un 66,7% de les dones han treballat només a la fàbrica. De la resta, les opcions més generalitzades són la del treball al camp (11,1%), botiguera i donzella (4,4%).

EL TREBALL A LA FÀBRICA

Els motius que expliquen per què les dones es van posar a treballar en una fàbrica determinada són els mateixos en la majoria dels casos. Podem trobar que, o bé a la fàbrica ja hi havia algun parent que hi treballava o s'hi va a demanar feina o es coneixia els caps de l'empresa. La majoria de dones entrevistades no tenien unes expectatives concretes. Podien escollir només entre anar al camp o a la fàbrica. Les que he

Capsa per guardar pinzellets fets a casa. Foto actual. (Font: Núria Ferré).

Realització d'un pinzellet per part de Josefa Martí. Foto actual. (Font: Núria Ferré)

entrevistat van optar per la segona perquè els assegurava feina durant tot l'any i en un lloc cobert. No buscaven una major independència, sinó que el que volien era ajudar l'economia familiar.

Tipologia

La informació dedicada a la fàbrica és la més detallada, ja que és el fil conductor que es va triar com a criteri per a cercar les entrevistades. Les fàbriques que predominen per la quantitat de dones entrevistades que hi treballen són les de pinzells de Guillermo Pamplona (33,3%) i José Vives (22,2%) i la de mobles de Bellaubí (20%).

Un 60% de les dones va treballar alguna vegada en fàbriques de pinzells, una de les indústries més importants del poble al llarg del segle XX. Va aparèixer a principis de segle amb l'empresa propietat de Juan Calduch i encara actualment continua. És un tipus de treball en el qual el treball de la dona és fonamental, especialment en el procés de tractament del pèl i muntatge del pinzell. Per a justificar aquesta opció de treball, les protagonistes argumenten que el tipus de feines que els assignaven en aquestes fàbriques s'adaptaven més a les seues possibilitats.

El treball en fàbriques de mobles, malgrat el seu pes específic dins de l'activitat industrial de la població a partir de 1960, ocupa una segona opció. Només un 37,8% de les enquestades han treballat en fàbriques de mobles. El motiu que al·leguen la majoria és que per a moltes de les feines del moble calia tenir força. Les que hi treballen es dediquen majoritàriament a treballar la xapa o a l'envernissat a mà.

Nivell de qualificació, remuneració i condicions de treball

Un altre aspecte que s'ha treballat és el de la categoria laboral de les treballadores. Un 95,6% ocupaven el lloc d'obrera dintre de les fàbriques, mentre que només un 2,2% havien arribat a ser encarregades de secció. Molts cops les dones que ocupaven el càrrec d'obreres duien a terme feines de qualificació alta o eren encarregades. El motiu de no fer-ne el reconeixement era econòmic, ja que els salaris corresponien a la categoria baixa. En moltes ocasions, a més, eren conscients de patir discriminació salarial de gènere. Els seus jornals eren en molts casos insuficients per poder subsistir amb els productes de primera necessitat. La majoria el concebien com un complement al del seu home. Les quantitats que rebien eren molt diferents; són difícils de comparar si considerem el llarg període de temps que tractem. Les que van cobrar menys, van cobrar en algun moment 18 pts. a la setmana. El jornal més elevat dels declarats és de 110 € a la setmana. Tot i això les quantitats que més es reben són les menors. La que més abunda és la de 300 pts. per setmana, corresponent a 50 €. Davant d'això, algunes expressen que veien amb bons ulls les reivindicacions salarials que tímidament es feien, tant a Catalunya com a Espanya a finals dels anys 50, encara que la majoria no se'n van assabentar.

Juntament amb els problemes dels salaris, es trasllueix una opinió poc positiva en relació a les condicions de seguretat i higiene. Moltes de les entrevistades, per contestar a la pregunta de l'estat de les instal·lacions, utilitzen un criteri que consisteix a comparar les de llavors amb les actuals. Un 55,6% opinen que estaven en bon estat, però hi ha un 33,3% que no creu el mateix i afirma que l'estat era regular.

Les condicions de treball, amb tot, són valorades positivament per la majoria. En un 77,8% dels casos es permetia agafar baixes en cas de malaltia i en un 73,3%, permisos d'algunes hores. A un 62,2% de les dones no els demanaven cap tipus de justificant que ho confirmés, sinó que només dient-ho ja estava bé. La majoria, però, insisteix que demanava els mínims permisos possibles.

Les fàbriques que predominen per la quantitat de dones entrevistades que hi treballen són les de pinzells de Guillermo Pamplona (33,3%) i José Vives (22,2%) i la de mobles de Bellaubí (20%).

La jornada laboral

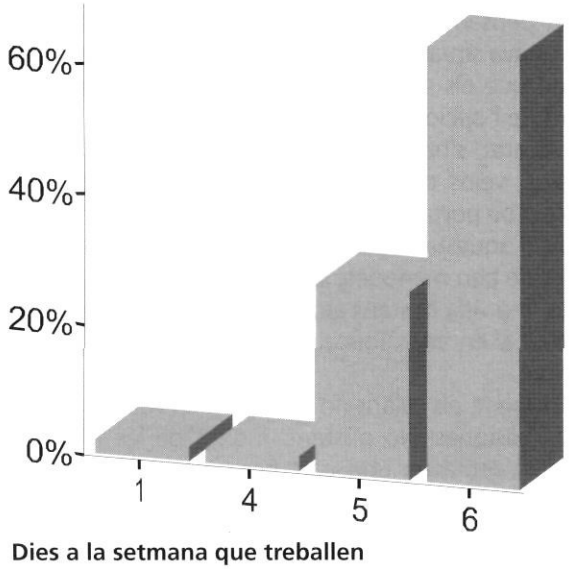
Zona de muntatge de les Indústries Bellaubí. Anys 50 s.XX. (Font: Asunción Bel).

Les hores de feina eren més o menys les mateixes a totes les fàbriques. La majoria treballaven 8 hores (60%), un 15,6% solien tenir una jornada de 10 hores i un 13,3% treballaven una mitjana de 9 hores diàries. En aquest sentit es coincidia també amb la tendència general a Catalunya. A partir dels anys 50, l'Església va defensar que en determinades circumstàncies les dones poguessin realitzar treballs fora de la família. Això va suposar la creació de patronats i sindicats catòlics per demanar millores en el treball de les dones. Entre aquestes estava la petició d'un màxim de 8 hores per dia.

L'opció més generalitzada era la de treballar 6 dies a la setmana (66,7%), encara que els dissabtes solien anar-hi només al matí. En un 28,9% dels casos es treballaven només 5 dies setmanals, de dilluns a divendres.

Algunes de les entrevistades, tot i que representen una minoria, treballaven a temps parcial, és a dir, feien hores a la fàbrica o bé treballaven a domicili. La pionera d'aquesta opció a la Sénia va ser la fàbrica de Guillermo Pamplona. Va ser una opció triada per moltes dones que tenien fills petits o gent gran a casa; actualment en algunes ocasions encara existeix. Aquesta variant permetia que les dones, sense deixar de banda les obligacions dintre de la família, poguessin accedir al món laboral i complementar l'economia domèstica.

El tema de les hores extres és un altre aspecte en el qual marquen diferències respecte a la situació actual. Malgrat que durant els anys 60 hi va haver un creixement econòmic important, les hores extres que es realitzaven sense obtenir cap remuneració a canvi eren considerables. Un 71,1% de les dones realitzaven hores extres; d'elles, només a un 66,7% els les pagaven.

Dies a la setmana que treballen

LLEGENDA:
L'opció 1 representa les dones que no han contestat a la pregunta perquè no n'estaven segures

La fàbrica, un espai de socialització

La fàbrica va ser per a totes aquestes dones un lloc de treball, però també un lloc on van establir relacions socials importants. La majoria consideren la relació amb els companys i amb els superiors bona o molt bona. Els percentatges canvien segons a qui es refereixen. La que hi havia amb els companys es qualifica sovint de molt bona relació (55,6%). Amb els superiors el percentatge disminueix sensiblement (42,2%). Només un 20% de les dones mantenia una relació estrictament laboral amb els superiors. Un factor bastant important que explicaria aquests resultats és que les relacions que es poden establir en un poble són molt diferents de les de les ciutats. En una població petita totes les persones es coneixen i tenen més contacte entre elles. Quan surt de la feina, la gent es continua trobant. Això facilita activitats conjuntes. Moltes dones recorden excursions a Sant Pere o dinars a pobles de la costa. D'altres han fet relacions d'amistat que han durat sempre. Amb tot, la majoria coincideixen en l'opinió que en els anys que tractem la dona no era tant autònoma com ara i la majoria de relacions s'establien dins de l'àmbit familiar.

Algunes de les entrevistades, tot i que representen una minoria, treballaven a temps parcial, és a dir, feien hores a la fàbrica o bé treballaven a domicili.

EL PAPER DE LA DONA EN L'ÀMBIT FAMILIAR I LA CONCILIACIÓ AMB LA VIDA LABORAL

Pel que fa a les relacions amb la família i els papers que la dona havia de realitzar dintre d'aquesta, els resultats obtinguts concorden amb les dades generals, tant de Catalunya com d'Espanya. En un 64,4% dels casos les

Grup de treballadores de la fàbrica José Vives c. 1964. (Font: Carme Sabaté).

dones entrevistades vivien amb els pares o els sogres. Amb tot, a només un 33,3% de les cases les feines de la llar es repartien entre els diferents membres de la família, principalment entre les figures femenines. Quan les feines les feia una persona sola (66,7% dels casos), sempre era la protagonista de l'entrevista. Aquesta, per poder-se combinar les activitats domèstiques i anar a treballar, el que feia era aprofitar les hores que no estava a la fàbrica: migdies, les llargues nits sense dormir i els dies festius. Gran part d'aquest temps el dedicava a netejar i endreçar la casa, fer el menjar, rentar la roba, etc.

La majoria de dones van tenir pocs fills. Dos o tres són les opcions més abundants, amb un 40% i un 28,9% respectivament. En un 100% dels casos l'encarregada de parar-los compte o portar-los a l'escola era la mare; un 64,4% no rebien cap tipus d'ajuda per fer-ho. Això sabem que no era res estrany. En aquells temps moltes dones, en contraure matrimoni o bé tenir el primer fill, deixaven de treballar fora de casa, per tal de realitzar amb eficàcia el paper de la dona inculcat en l'època. La dona era l'encarregada de la casa, dels xiquets i de tot el que això comportava. Aquesta conducta responia a l'encara present pensament conservador de l'època. Tot i que progressivament la dona s'anava situant en el mercat laboral, un 15,6% de les entrevistades reconeixen que els seus pares o marits presentaven una actitud desfavorable davant de l'opció que la dona treballés.

Les dones que hem entrevistat s'havien d'espavilar. Moltes havien de demanar ajuda a iaies, iaios, veïns o parents durant el període que els xiquets no anaven a l'escola o bé portar-los a la guarderia (només les dones més joves van poder gaudir d'aquesta segona opció). Com que ja estaven acostumades al fet que, des de ben menudes, les mares les feien ajudar en les feines de casa i portaven una vida bastant atrafegada, un 64,4% opinen que el fet de posar-se a treballar en una fàbrica no els va suposar cap canvi important en el ritme de vida.

Algunes de les entrevistades, tot i que representen una minoria, treballaven a temps parcial, és a dir, feien hores a la fàbrica o bé treballaven a domicili.

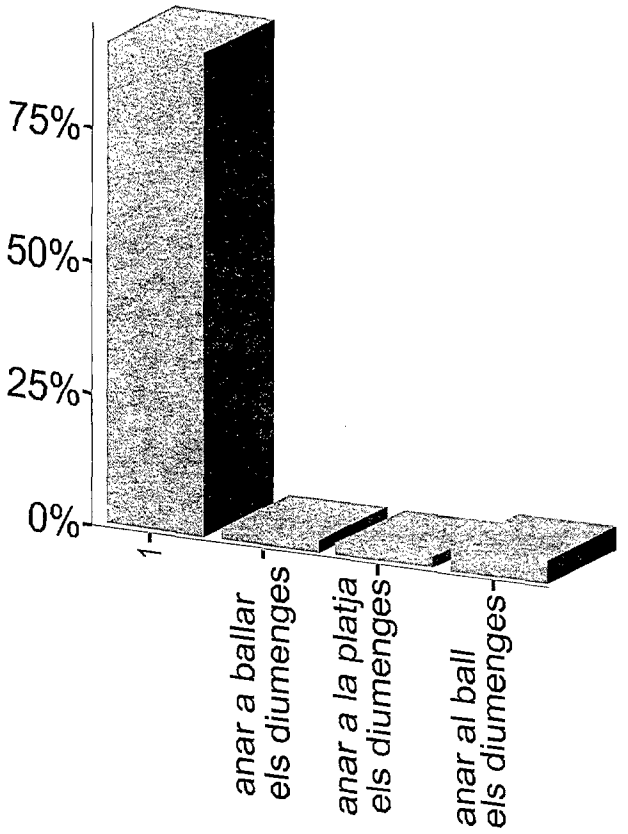
Com hem comentat anteriorment, els salaris no eren molt elevats, sinó que cobrien les necessitats més bàsiques. No obstant, moltes de les famílies, més exactament un 80%, en retiraven una part per poder dur a terme algun tipus d'activitat de lleure. Quasi sempre es realitzava juntament amb la família. En un 17,8% dels casos, però, es feia amb les companyes de feina. Algunes d'aquestes activitats resultaven totalment gratuïtes, ja que s'aprofitava el medi que els envoltava. Un 26,7% de les famílies, per exemple, es distreien anant a passejar. Les que es feien pagant eren anar al cine, en un 71,1% i per tant és la més abundant, i anar al ball, en un 17,8%. Tot i que eren pagant, suposaven poca despesa.

LES EXPECTATIVES DE VIDA PRÒPIES I LES DELS FILLS

Un 91,1% de les dones enquestades no es van plantejar mai cap cosa diferent a treballar en una fàbrica i encarregar-se de tenir la casa sempre en ordre i els fills arreglats. D'acord amb això, un 84,4% creu que no hagués estat més feliç realitzant un altre tipus de treball remunerat. De joves, doncs, no es plantejaven si tenien algun somni. Sabien que havien de treballar i ho acceptaven sense grans escarafalls. Moltes opinen que no es plantejaven feines diferents perquè en aquell moment les opcions per a una dona no eren moltes. S'havia de conformar amb el que tenia. En algunes de les opinions, s'entreveu que el model de dona familiar i submisa defensada per l'Església i el Règim a les escoles va influir en la mentalitat de moltes d'elles i en la dels seus homes. Cal no oblidar que el model tradicional de repartiment de papers dins de la família, i molt especialment en un medi rural com aquest, estava més d'acord amb aquesta visió que amb la democràtica o oberta que es va voler introduir durant la II República. La majoria de dones feien, a casa, el que havien vist fer a les seues àvies i a les seues mares.

Un 91,1% de les dones enquestades no es van plantejar mai cap cosa diferent a treballar en una fàbrica i encarregar-se de tenir la casa sempre en ordre i els fills arreglats

En contrast amb el que acabem de dir, crida l'atenció que un 91,1% de les

Tipus d'afeccions de la segona opció
L'opció en blanc representa les dones que no van respondre a la pregunta).

dones, és a dir totes les que accepten el treball a la fàbrica sense considerar altres opcions, no creuen que haguessin estat més felices si s'haguessin quedat a casa. Elles mateixes es defineixen com a dones actives i treballadores, a les quals els agradava treballar en la fàbrica i estar en contacte amb la gent.

La majoria d'enquestades tampoc no demostraven tenir grans ambicions laborals. Un 93,3% no va pensar mai a ascendir en el seu treball, sinó que es conformaven amb el lloc de treball que els assignaven. Argumenten que ja els estava bé i que no hi havia molts més llocs millors per a ser ocupats per dones.

Tot i la manca d'expectatives personals, l'opinió canvia quan es parla dels fills i filles. Només un 15,6% volien que les seus fills i filles en acabar d'estudiar es posessin a treballar en una fàbrica. El 80% restant desitjaven que poguessin estudiar el que ells volguessin i així aconseguir treballs més qualificats i menys durs. En alguns casos ho van aconseguir i en altres no, però van fer-hi el possible.

VALORACIÓ FINAL

Els resultats demostren que la majoria de les dones entrevistades tenen una visió molt positiva de la seua estada a la fàbrica. Un 64,4% valora la seua experiència laboral a la fàbrica com a bona, un 24,4% com a molt bona i només un 11,1% la valora com a regular.

Com a resum de tota la informació, volem destacar que la vida de les dones que ens han informat transcorre entre el treball i les feines domèstiques. Amb poca cosa tenen suficient per a distraure's, ja que el ritme quotidià de vegades ja és una distracció. Aprofiten molt l'espai de la fàbrica per a tenir relacions socials amb companys i companyes. En general, tenen per als seus fills moltes més expectatives que per a elles mateixes. Sobta la visió positiva que la majoria tenen de la seua trajectòria laboral. Potser el temps ha esborrat les presses diàries per a portar-ho tot a ratlla. O potser fins i tot les recorden amb nostàlgia.

Els resultats de les enquestes no són molt diferents a les dades generals trobades en els llibres. Es pot afirmar que la Sénia del període que ens ocupa, tot i tenir particularitats, participa de les característiques pròpies de la societat catalana i espanyola del moment. És una societat en evolució que presenta elements arrelats a la tradició i d'altres que anuncien la modernitat que s'accelera a partir dels anys 80 del segle XX. La dona continua tenint el paper tradicional dins de la família, però a poc a poc el treball remunerat la fa més autònoma i, en tot cas, prepara els seus fills i filles per a un canvi que cada cop estem més a prop d'aconseguir.

Tot i la manca d'expectatives personals, l'opinió canvia quan es parla dels fills i filles. Només un 15,6% volien que les seus fills i filles en acabar d'estudiar es posessin a treballar en una fàbrica. El 80% restant desitjaven que poguessin estudiar el que ells volguessin i així aconseguir treballs més qualificats i menys durs.

Vull agrair a totes les dones entrevistades la seua paciència i les seues ganes a l'hora de contestar les preguntes que els feia. M'han transmès una manera de veure la realitat quotidiana des del punt de vista de l'adult que, fins ara, era molt aliena a la meva experiència.